"Fil-Lsien Malti l-ġieħ tan-Nazzjon Maltija"

L-EWWEL KTIEB — MARZU
TAS-SBATAX-IL SENA — 1941

IL-MALTI

QARI

LI TOĦROĠ

Il-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti"

KULL TLIET XHUR

X'FIH DAN IL-GĦADD

La hemm il-ward hemm il-ħajja	Editorjal
Mi-ka-el	Dun Karm
Wenzu jsib lil Luċija f'Lazzarett	Dun Pawl
Għad jarġa' jisbaħ...	****
Għaliex mela...!?	Dun Karm
Merħla ngħaġ	Ġ. Chetcuti
Biċċa mill-*Paradise Lost* ta' Milton	Ġ. Galea, M.D., D.PH.
Nocturne (II)	Ġ. Chetcuti
Għaliex ?	Ġ. Pisani
Għaliex inħobb l-Ilsien Malti ?	P. P. Tabone, o.f.m.
Fuq ix-xtut ta' Wied Abbas	A. Cremona
Innu lil Sidtna Marija tal-Għar	Dun Karm
Tagħrifa Filoloġika	M.D.C.
X'igħid il-Malti	G.Z.A.
L-Għanja tal-Mewġ	Ġ. Chetcuti
"Leħen is-Sewwa" u l-Ortografija tagħna	

IL-MALTI

QARI

LI TOĦROĠ

Il-"Għaqda tal-Kittieba tal-Malti"

KULL TLIET XHUR

IS-SBATAX-IL SENA 1941

MALTA
EMPIRE PRESS
1941

IL-MALTI

QARI LI TOĦROĠ IL-GĦAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI | MARZU 1941

LA HEMM IL-WARD HEMM IL-ĦAJJA

Bosta drabi f'dawn l-aħħar xhur—xhur ta' gwerra qalila—ħabtilna ngħaddu minn toroq ġol-bliet, u fir-rħula wkoll, fejn quddiem xi bibien rajna bħal ħitan mibnijin bi xkejjer żgħar tar-ramel u xi drabi bi xkejjer tal-ħamrija.

Ix-xita li niżlet ma' tul Diċembru u Jannar xarrbet u herriet dawk ix-xkejjer, u ramel u ħamrija dehru sewwa mill-fetħiet li saru fix-xkejjer; u aħna rajna, b'għaxqa f'qalbna u tbissima fuq xuftejna, xi ħaxixa ħadra u qawwija tittawwal minn ġox-xquq tax-xkejjer u xi warda ċkejkna tilgħab mal-fewġa għaddejja u... tlellex, tlellex.

U ħsibna: Kemm hi sabiħa l-Ħajja! Hemm kien ir-ramel, jixref hu wkoll mill-fetħiet tax-xkejjer, imma, biex ingħidu hekk, mejjet, bla ruħ: iżda fil-ħamrija kien hemm iż-żerriegħa tal-Ħajja, u meta fuqha ltaqgħu u tbewsu s-sħana tax-xemx u n-nida ta' l-ilma, dik iż-żerriegħa, bħallikieku kienet għadha fil-għalqa fejn kienet qabel, xenxlet, nibbtet u warrdet.

Dawk ix-xkejjer kienu jfissru għilt, ġlied, taqbid, ħjiena, ħruxija, drib, uġigħ, dwejjaq, mewt: iżda ż-żerriegħa tal-ħajja minn dan kollu ma għarfet xejn, u malli waslet newbitha, fetħet sidirha u qalbha u minn hemm ħarġu—poeżija tal-Ħajja—il-ħaxixa wil-warda.

Poeżija tal-Ħajja! Hekk u xejn anqas: kif il-warda hija l-poeżija tal-ħajja tal-ġonna, hekk il-poeżija hija l-warda tal-ħajja letterarja. Qegħdin fi żmien ta' gwerra, żmien aħrax, meta bosta nies ta' l-ibliet kellha taħrab minn djar imġarrfa, jew imheżhża bl-ikreh, u tmur tinġabar jew titrekken fi djar oħra fil-bogħod, dojoq u ċkejkna, sewwa sew kif il-ħamrija kellha tinfired mill-beraħ tar-raba' fejn kienet tħammar u tintrass ġo xkejjer dojoq biex tinġarr fi mkejjen fejn hemm l-aħrax taż-żonqor u d-dell ta' ħitan għajjura tas-sħab.

B'dana kollu l-poeżija maltija baqgħet ixxenxel, tarmi, twarrad u tfuħ.

La hemm il-ward hemm il-ħajja.

Prof. Kan. G. THEUMA-RELF, B.A., D.D., J.C.D., B.L. Can., S. Sc. L.

Imut żagħżugħ min is-Sema jħobbu.

"Il-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti" tilfet membru akkademiku ieħor: il-Prof. Can. G. Theuma-Relf. Il-mewt, mistoħbija fil-bombi qerrieda mwaddba mill-egħdewwa tagħna, ħasdet il-ħajja sabiħa ta' wieħed li ssagrifika żmienu u saħħtu sabiex jgħallem iż-żgħażagħ il-ħaqq, is-sewwa u l-imħabba t'Alla. Miet meta kien għad kellu 31 sena, imma l-ħidma tiegħu għad tibqa' miftakra u tibqa' tiswa ta' ġid.

Insibu kitba letterarja tiegħu f'*Leħen il-Malti*, u wkoll fl-Antoloġija 'Ward ta' Qari Malti', maħruġa mill-Professuri P.P. Saydon u G. Aquilina.

MI-KA-EL

(Quis ut Deus)

"Min bħal Alla?" nsama' jidwi
Fl-iżjed għoli tas-Smewwiet:
Kien bħal-leħen ta' tempesta
Leħen dawk it-tliet kelmiet.

"Min bħal Alla?" u qtajja' qtajja'
Rwieħ mixgħula b'dawl is-sliem
Daru sfieq u għalenija
Ma' min lissen dak il-kliem.

Bla ma tqanqal mis-skiet tiegħu
Ħarsa xeħet il-Mulej,
U ra kollox f'leħħa waħda,
Dak li għadda u dak li ġej.

Leħen ieħor stama' jidwi,
Bħal ta' ragħda fil-widien:
"Sal-Kbir Alla jien nixxabbat
U nkun bħalu: Alla u Jien."

U madwar Luċifru mkabbar
B'nar il-Qilla mixgħulin,
Qtajja' rwieħ inġabru w għajtu:
"Aħna miegħek imxirkin."

Bla ma tqanqal eċċ.

Bdiet taqbida: qishom vleġeġ
Bdew jissallbu l-ħsebijiet,
U bħal xrar ħarriebi jleħħu
Ta' kull rieda t-tqanqiliet.

Ta' Luċifru l-ġenb lemini
Beda jerħi . . . xxejjer . . .miel:
Wiċċu xemx, ħafif bħal berqa
Deh'r fuq l-għadu San Mikiel.

Bla ma tqanqal eċċ.

DUN KARM

Wenzu jsib lil Luċija f'Lazzarett [1]

Wenzu mar lejn il-knisja żgħira ta' lazzarett, li minnha kienet ħierġa purċissjoni b'tiżżija ta' ħajr 'l Alla ta' nies li kienu ħelsu mill-pesta; u ttama li jara fosthom lil Luċija, l-għarusa tiegħu. In-nisa kienu mexjin l-aħħar, u l-purċissjoni kienet sejra hekk bil-qajla, li sata' jiflihom kollha, bla ma taħrablu waħda biss minn taħt għajnejh. Għaddew... u Luċija ma kenitx hemm. Kien issa fadallu t-tama li jsibha fost il-morda. Iżda qabel xejn daħal ġol-knisja, inxteħet għar-rkobbtejh, talab bil-ħrara u telfa fuqu u mbagħad ħareġ minn bieb ieħor. Kif tbiegħed ftit, sab ruħu quddiem fejn kien nebbħu bih patri Kristofru u fih kienu miġbura taħt għerejjex tat-tiben in-nisa bil-pesta. Daħal; kien ilu biċċa jiġġerra hemm ġew, imma kollu għalxejn; wara waqaf bejn tnejn minn dawk l-għerejjex, li kienu jagħtu daharhom lil xulxin, u sama' ħiereġ minn wieħed minnhom leħen u ndehex.

L-Ewwel Taqsima

Wenzu jitbaxxa biex ineħħi minn riġlu l-qanpiena żgħira (2), u waqt li hu qiegħed hekk b'rasu mwieżna malħajt tat-tiben ta' wieħed mill-għerejjex, jasal f'widintu leħen... Iss! Tgħid? Ruħu qiegħda kollha f'dik il-widna; in-nifs iżommlu... Iva! iva! il-leħen hu kollu kemm hu... "Biża' tâx?" kien qiegħed igħid dak il-leħen ħelu: "għaddejna mhux burraxka! Min ħelisna sal-lum, jeħlisna issa wkoll."

Jekk Wenzu ma għajjatx għajta waħxija, mhux għax baża' li jinkixef, imma għax naqsu n-nifs. Ir-rkobbtejh ħallewh u waqqgħet dalma fuq għajnejh; imma dan kien għal nifs wieħed; mat-tieni kien fuq tiegħu, aktar fuq ruħu u felħan minn qabel; fi tliet qabżiet dar mal-għarix u kien fuq il-bieb u ra lil dik li kienet tkellmet; lemaħħa mqajma u milwija fuq daqsxejn ta' sodda. Hi mal-ħoss iddur, tħares, jistħajjilha tara ħaġa b'oħra, toħlom; tħares aħjar u tgħajjat: "Il-barka t'Alla!"

---

(1) F'dax-xogħol qist li nwarrab mill-aktar li nista' l-kliem ġej mit-taljan, u mhux anqas il-kliem li m'hux fuq ħalq kulħadd; u fittixt ukoll li ngħid kif igħid u jfisser ruħu malti bil-lsien tiegħu dak li l-Manzoni qal u rie'l ifisser ruħu bil-lsien tiegħu t-taljan; għad li l-*idiotismi* maltin jaqblu ħafna ma' dawk taljani: fuq hekk kien kiteb ktieb il-Prof. S. Castaldi.

(2) In-nies ta' lazzarett kienu jġibu, biex jingħarfu, marbuta mal-għaksa ta' sieqhom qanpiena żgħira; u Wenzu, biex ma jinkixefx u jkun jista' jimraħ kemm kien jinħtieġlu ma' lazzarett, sab waħda u rabatha ma' riġlu; imma b'rasu dar u ra li kien aħjar għalih li jeħles minnha.

"Luċija ! sibtek ! sibtek ! inti kollok kemm int ! ħajja!" għajjat Wenzu, jersaq lejha mriegħed kollu.

"Il-barka t'Alla!" tenniet, imriegħda aktar minnu, Luċija: "int! x'biċċa hi din ? int kif hawn ? għalfejn ? Il-pesta !"

"Għaddietni. U int ?"

"Ah!... lili wkoll. U fuq ommi?..."

"Ma rajthiex, għax qiegħda Pasturo; imma naħseb li hi tajba. Imma int... kemm għadek safra ! kemm tidher bla saħħa ! Imma mfejqa, inti mfejqa ?"

"Alla ried iħallini aktar hawn. Ah Wenz! Għalfejn ġejt hawn ?"

"Għalfejn?" qallha Wenzu jersaq dejjem aktar lejha: "issaqsini għalfejn ? Għalfejn kelli niġi hawn? Teħtieġ li ngħidlek ? Min għandi jien f'min naħseb ? M'għadnix aktar Wenzu, jien? M'intix iżjed Luċija, int ?"

"Ah, x'inti tgħid ! x'inti tgħid ! Imma ommi ma qabbditx lil min jiktiblek ?..."

"Iva: u hekk ġagħletx min jiktibli. Ħwejjeġ sbieħ ta' min iqabbad lil min jiktibhom lil imsejken ta' mġarrab millhemm, qalbu mnikkta, li jiġġerra 'l hawn u 'l hemm, lil żagħżugħ li, nkejja għall-anqas, ma kontu qatt ġarrabtu minnu !"

"Imma Wenz ! Wenz ! la kont tafu... għalfejn tiġi ? għalfejn ?"

"Għalfejn tiġi? Ah Luċija ! tgħidli, għalfejn tiġi ? Wara kemm wegħidtni ! Ma għadniex aktar aħna ! Ma għadekx tiftakar iżjed ? X'kien jonqosna ?"

"Oh Mulejja !" għajtet Luċija b'qasma ta' qalb tgħaqqad idejha u tarfa' għajnejha lejn is-sema: "u għaliex ma kontx ħanin miegħi li ġbartni miegħek ! Ah Wenzu! x'mort qatt għamilt ? Ara: kont bdejt nittama li .. maż-żmien... kont sejra ninsik..."

"Tama sabiħa ! ħwejjeġ sbieħ dawn li tgħidhomli hekk f'wiċċi !"

"Ah, x'għamilt ! Imbagħad hawn ! qalb dat-tbatijiet fost dad-dehriet ta' ħasra ! hawn fejn ma jagħmlux ħlief imutu, kellek il-ħila !..."

"Dawk li jmutu, għandu wieħed jitlob 'l Alla għalihom, u jittama li jmorru fejn ikunu qegħdin tajjeb ; imma mhux sewwa, anqas għaldaqshekk, li dawk li għadhom ħajjin għandhom igħixu qishom erwieħ mitlufa..."

"'Ma Wenz! Wenz! int ma taħsibx f'dak li tgħid. Kelma lill-Madonna !... Wegħda!

"U jien ingħidlek li dawn wegħdiet li ma jgħoddu xejn."

"Oh Mulejja! X'inti tgħid! Fejn kont f'daż-żmien? Ma' min għamiltha? Kif qed titkellem?"

"Qed nitħaddet ta' nisrani sewwa; u fuq il-Madonna naħsibha aħjar jien minnek; għaliex jien nifhem li hija ma tridx wegħdiet b'deni ta' għajrek. Li tkellmet il-Madonna, oh, kieku! Imma x'kien? Ħsieb tiegħek. Taf x'għandek twiegħed lill-Madonna? Wegħedha li l-ewwel tifla li jkollna, insemmuha Marija; għax dan hawn biex inwiegħdu jien ukoll; dawn huma ħwejjeġ li jagħtu bil-bosta aktar ġieħ lill-Madonna; dawn huma devozzjonijiet li fihom aktar qabda, u ma jġibu ħsara lil ħadd."

"Le, le; la tgħidx hekk: ma tafx x'inti tgħid; int ma tafx xinhu tagħmel wegħda: int ma għaddejtx minn dan: ma ġarrabtx. Mur, mur, f'ġieħ is-sema!"

U twarrbet b'ħeffa u herra minn ma' ġenbu, tarġa' lura lejn id-daqsxejn ta' sodda.

"Luċija!" qallha Wenzu, bla ma jiċċaqlaq mnejn kien: "għidli għall-anqas: kieku ma kenitx dil-biċċa... kont tkun għadek għalija li kont?"

"Raġel bla qalb!" weġbitu Luċija, tagħtih daharha u żżomm bil-kemm id-dmugħ: "meta tkun ġagħaltni ngħid kliem fieragħ, kliem li jagħmilli ħażin, kliem li jista' jkun dnub, tkun għal qalbek? Mur, mur! insini; jidher li ma konniex mn'Alla għal xulxin! Nerġgħu naraw lil xulxin hemm fuq; huwa hawn m'għandniex indumu wisq f'did-dinja. Mur; fittex li tgħarraf lil ommi li jien imfejqa, li hawn ukoll Alla waqaf dejjem miegħi, li sibt ruħ tajba, dil-mara sewwa, li tagħmilli ta' omm; għidilha li nittama li tkun imħarsa minn dal-gwaj, u li niltaqgħu meta Alla jrid u kif irid...Mur f'ġieħ is-sema, u la taħsibx fija... ħlief meta tkun qed titlob lil Alla."

U bħal min m'għandux aktar x'igħid, u lanqas ma jrid jisma' iżjed, u bħal min irid jeħles minn biża' ta' xi ħaġa, inġibdet aktar qrib mis-sodda, li fejnha kienet il-mara, li fuqha kienet tkellmet.

"Isma', Luċija, isma'!" qal Wenzu mingħajr imma ma jersaq aktar lejha.

"Le, le; mur, ikollok ħniena!"

"Isma': patri Kristofru..."

"Xinhu?"

"Qiegħed hawn."

"Hawn? Fejn? Kif tafu?"

"Kellimtu ftit ilu; domt biċċa miegħu; u patri tal-qatgħa tiegħu, jidhirli..."

"Qiegħed hawn! naqta' li biex idur bl-imsejkna meħudin bil-pesta. Imma hu? Qabditu lilu l-pesta?"

"Ah Luċija! nibża', nibża' bis-sħiħ"...u fil-waqt li Wenzu kien hekk ħosbien jekk joħroġx minn fommu l-kelma ta' għafsa ta' qalb għalih, u li kellha tkun daqshekk ieħor għal Luċija, dina kienet inqalgħet mill-ġdid minn ma' ġenb is sodda, u kienet qed tqarreb lejh: "għandi biża' li qiegħda fuqu!"

"Oh msejken ta' bniedem qaddis! Imma x'jiena ngħid, imsejken ta' bniedem? Imsejknin aħna! Kif inhu? Mixħut? Qed iduru bih?"

"Qam, qed jiġri, idur bl-oħrajn; imma kieku tarah, x'lewn għandu, kif iżomm fuq riġlejh! Rajna bosta u bosta, li hekk jew hekk kellhom... ma jfallilekx!"

"Oh msejknin aħna! U qiegħed hawn, hawn!"

"Hawn, u ftit 'il bogħod: ftit aktar milli mid-dar tiegħek għad-dar tiegħi... jekk għadek tiftakar!..."

"Erwieħ imqaddsa!"

"Tajjeb, ftit iżjed. U nħallik taħseb jekk tkellimniex fuqek! Qalli xi ħwejjeġ... U jekk taf x'urieni! imbagħad tisma'; imma issa rrid nibda biex ingħidlek dak li qalli l-ewwel hu bil-fomm tiegħu n-nifsu. Qalli li qed nagħmel sewwa niġi nfittxek, u li lil Alla jogħġbu li żagħżugħ iġib ruħu hekk, u li kellu jgħini nagħmel biex insibek: kif kien tassew: m'għandniex x'ingħidu, qaddis hu. Għalhekk, ara!"

"Imma, jekk tħaddet hekk, għax hu ma jafx..."

"Xi tridu lilu jaf mill-ħwejjeġ li għamilt int minn rasek bla ma qistha u mingħajr ma tlabt id-dawl lil ħadd? Bniedem għaref, bniedem tad-dehen, bħal ma hu, ma jobsorx bi ħwejjeġ bħal dawn. Imma dak li wrieni!" U hawn qagħad igħidilha biż-żjara li kien għamel lil dak il-għarix. Luċija, għad li għajnejha widnejha u ruħha kien imisshom, fejn kienet qiegħda (*f'Lazzarett*),draw għal-laqtiet l-aktar qawwija, kienet qiegħda maħkuma b'biża' waħxi u ħasra għall-oħrajn.

"U hemm ukoll," żied qal Wenzu, "tħaddet ta' qaddis: qal li aktarx Alla qata' li jagħmel ħniena ma' dak l-imsejken... (li issa ma nistax tassew nagħtih isem ieħor)... li qed jistenna jaqbdu f'waqt tajjeb; imma jrid li aħna nitolbu flimkien għalih... Flimkien! Fhimt?"

"Iva, iva; nitolbuh, kull wieħed fejn Alla jżommna: t-talbiet Hu jaf igħaqqadhom flimkien".

"Imma jekk qed ingħidlek il-kliem tiegħu!...

"Iżda, Wenz, hu ma jafx..."

"Imma ma tifhimx li, meta qaddis li qiegħed jitkellem huwa Alla li jkun iġagħlu jitkellem, u li ma kienx jitkellem hekk, li ma kellux ikun tassew hekk... U r-ruħ ta' dak l-imsejken? Jiena tlabt tassew u nitlob għalih: tlabt bil-qalb hekk, daqs li kieku kien xi ħija. Imma kif trid li jkun qiegħed fid-dinja ta' hemm l-imsejken, jekk hawn ma tissewwiex dil-biċċa, jekk ma jinqeridx id-deni li għamel hu? Li int kont tifhimha sewwa, kieku kollox hu bħal qabel: dak li kien kien: hu ħallas tal-ħtijiet tiegħu hawn..."

"Le, Wenz, le. Alla ma jridx li nagħmlu d-deni, biex Hu jagħmel il-ħniena. Ħalli Lilu jagħmel, għal dan: aħna dmirna li nitolbuh. Li kieku jien mitt dik il-lejla, ma kienx mela ikun jista' jaħfirlu? U jekk ma mittx; jekk kont meħlusa..."

"U ommok, dik l-imsejkna ta' Njeża, li dejjem riditli hekk ġid u li kellha ħrara kbira li tarana miżżewġin, ma qalithulekx li dak tiegħek ħsieb imgħawweġ? Hi li ġagħlitek tifhimha drabi oħra, għaliex, f'xi ħwejjeġ, taħsibha aħjar minnek..."

"Ommi! trid li ommi tgħidli biex nikser wegħda! Imma, Wenz, m'intix fik."

"Oh! tridni ngħidhielek? Intom in-nisa, dal-ħwejjeġ ma tistgħux tafuhom. Patri Kristofru qalli biex narġa' lura għandu biex ingħidlu jekk sibtekx. Se' mmur: aħna nisimgħuh: dak li jgħid hu..."

"Iva, iva; mur għand dak il-bniedem qaddis: għidlu li jien nitlob għalih u li jitlob għalija, neħtieġ ħafna u ħafna wkoll! Imma f'ġieh is-sema, għal ruħek, għal ruħi, la tiġix hawn iżjed biex tkeddni, biex... tara li twaqqagħni. Patri Kristofru, hu, jkun jaf ifissirlek il-ħwejjeġ, u jraġġgħek fik; hu jarġa' jserraħlek qalbek."

"Iserraħli qalbi! Oh! dan, neħħih minn rasek. Ilu int kont qabbadt min jiktibhieli dil-kelma kerha; u naf jien dak li ġagħlitni ngarrab; u issa għandek ukoll il-qalb li tgħidhieli. U jien għal dan ingħidlek ċar li qalbi ma nserraħ qatt. Int trid tinsa lili; u jien ma rridx ninsa lilek. U nagħtik kelma, ara, li, jekk iġġagħalni nitlef id-dehen, ma narġax niksbu aktar. Għax-xjaten is-sengħa, għax-xjaten l-imġiba sewwa! Trid iġġagħalni nkun imgħaddab għallħajja kollha; u ta' mgħaddab ingħix... U dak l-imsejken? Jaf Alla jekk jien ħfirtlux minn qalbi; imma int... Trid

mela ġġagħalni nibqa' nżomm għal għomri kollu li, kieku ma kienx hu?... Luċija! Għidtli biex ninsik: biex ninsik! Kif naqbad nagħmel? F'min għandek f'rasek li jien ħsibt f'daż-żmien kollu?... U wara dak kollu li għadda minn għalina! wara daqshekk wegħdiet! X'għamiltlek jien, wara li ħallejna lil xulxin? Għax batejt, teħodni hekk? għax ġie l-hemm fuqi? għax in-nies tad-dinja ħaqritni? għax għaddejt żmien twil barra mid-dar, qalbi sewda, imbiegħed minnek? għax mal-ewwel ħin li stajt, ġejt infittxek?"

Luċija, meta l-biki ħallieha ssawwar il-kliem, għajtet, torbot mill-ġdid idejha, u tarfa' lejn is-sema għajnejha mimlija dmugħ: "Madonna, għini int! Int taf li, wara dak il-lejl, waqt bħal dan ma għaddejt qatt minnu. Waqaft miegħi dak il-ħin; ieqaf miegħi issa wkoll!"

"Iva, Luċija; tagħmel tajjeb li ssejjaħ lill-Madonna; imma għaliex trid temmen li Lilha, li hi ta' qalb hekk tajba, Omm il-ħniena, jista' jogħġobha li ġġagħalna ninħaqru... 'ma għall-anqas...għal kelma li ħarbitlek f'waqt li ma kontx taf dak li kont qiegħda tgħid? Ma tridx ewwilla temmen li tatek l-għajnuna dak il-ħin, biex tħallina mifxulin wara. Jekk din imbagħad hi xi tkewtila, jekk hu għax jien inbgħadt miegħek... għiduli... tkellem ċar."

"Jaħasra, Wenz, jaħasra, għall-mejtin tiegħek, aqtagħha, aqtagħha; iġġagħalnix immut... Mhux waqt tajjeb. Mur għand patri Kristofru, semmini miegħu, la targax tiġi iżjed hawn, la targax tiġi iżjed hawn."

"Sejjer: imma tista' taħseb jekk miniex bil-fehma li narġa' niġi. Narġa' niġi mqar jekk kont f'tarf id-dinja." U għeb.

Luċija marret toqgħod, jew aħjar ħallietha taqa' kobba fl-art, ma' ġenb id-daqsxejn ta' sodda; u, rasha mwieżna magħha baqgħet tibki kemm tiflaħ. Dik il-mara, li sa dak il-ħin kienet baqgħet b'għajnejha u widnejha miftuħa, mingħajr ma titniffes, saqsiet x'kienet dik id-dehra, dik il-ġlieda, dal-biki.

Din kienet neguzjanta tagħmilha tajjeb, ta' xi tletin sena. F'erbat ijiem kienet rat imutulha ġo darha r-raġel u wliedha kollha: minn hemm u ftit ġiet lilha wkoll il-pesta u kienu ġarruha lazzarett u qegħduha f'dak il-għarix, fiż-żmien li Luċija, wara li kienet għalbet, mingħajr ma ntebħet b'dan, l-aqqal tal-gwaj, u biddlet, bla wkoll ma ntebħet, kemm-il sieħba, kienet bdiet tieħu r-ruħ u tarġa' tiġi f tagħha; għaliex, sa mill-bidu tal-marda, mindu kienet għadha fid-dar ta' don Ferrante, kienet baqgħet bħal miblugħa. Il-għarix

ma kienx jasa' aktar minn tnejn min-nies; u bejn dat-tnejn, imnikktin, minsijin, imwerwrin, għalihom qalb kotra kbira, kienet malajr nibtet midħla, ġibda, li bilkemm kienet tista' tiġi milli kienu ilhom qatigħ igħammru flimkien. F'qasir żmien, Luċija ħassitha tajba biżżejjed li tista' tgħin lill-oħra, li kienet sabet ruħha magħdura għall-aħħar. Issa li din ukoll kienet ħelsitha kienu jwennsu, jagħmlu l-qalb u jindukraw waħda lill-oħra; kienu taw il-kelma lil xulxin li ma joħorġux mil-lazzarett, jekk mhux flimkien, u kienu għamlu xi ftehim ieħor biex ma jinfirdux anqas wara. Inneguzjanta, li billi kienet ħalliet lil ħuha, kummissarju tas-Saħħa, li jagħmlilha għassa għad-dar, il-fondoq u s-senduq, imgħammrin kollha sewwa, kienet sejra tisfa s-sidt weħedha u mdejqa ta' aktar minn dak li kien jinħteġilha biex tgħix fil-wisa', riedet iżżomm lil Luċija magħha bħala bintha jew oħtha. Luċija kienet mielet għaliha, inħallik taħseb b'liema turija ta' qalb lejha u lejn Alla li jaħseb għal kulħadd: imma biss sakemm kienet jista' jkollha aħbarijiet t'ommha u tkun taf, kif kienet tittama, ir-rieda tagħha. Mill-bqija, ta' ftit kliem kif kienet, la fuq il-wegħda li tat taż-żwieġ, la fuq il-ġrajja mhux ta' kuljum l-oħra li għaddiet minnhom, ma kienet qatt ħarġet kelma minn fommha. Imma issa, f fawra hekk qawwija tal-qalb, ħasset il-ħtieġa li tinfexx, daqskemm għall-anqas l-oħra x-xewqa li tisma'. U tagħfsilha b idejha t-tnejn idha l-leminija, qabdet malajr twieġeb għall-mistoqsija, mingħajr żamma oħra ħlief dik li kien jagħmlilha l-ilfiq.

DUN PAWL

Għad jerġa' jisbaħ....

Għaddej minn fuq l-Ewropa lejl ta' biża',
U għadu fil-bogħod wisq id-dawl tas-sebħ...
Imma, xħin jisbaħ, jerġa' jkollna l-barka,
Il-ħajr tas-sliem, u l-ferħ u l-ġmiel tar-'rebħ'.

****

GĦALIEX MELA . . ! ?

Aħna nafu, Mulej, li ħtija tagħna
Il-ħrib li qed isir fuq din l-art tiegħek;
Imm' Int Alla ħanin u bans tismagħna
Jekk aħna sogħbenin nitħaddnu miegħek.

Ħares, Mulej, kemm għandu id setgħana
Il-ħajjen li kull jedd fit-tajn imiegħek:
qabel ma l-Qada jasal biex jiblagħna,
Urih, urih, Mulej, kemm jiflaħ Driegħek.

Int għajn ta' Ħaqq u Ħniena: biex tifdina
Mid-dnub ewlieni, bgħatt lil Ibnek f'sura
Mewwieta, u fuq salib ħallas għalina.

Ismu sabiħ u qawwi: "Magħna-hu-El:"
Għaliex mela, o Ħanin, fuq art għajjura
Għandu jagħleb Kajjin u jmut Abel! ?

DUN KARM.

MERĦLA NGĦAĠ

F'baħar tan-nar niżlet ix-xemx: id-dija
Għadha titnikker bejn is-sema w l-ilma.
Bdiet taqa' r-reżħa ta' lejla xitwija,
Xi kewkba 'l hawn u 'l hinn diġa bdiet tilma.

Tisma' għaddej il-mixi tar-ragħajja
U tara merħla ngħaġ tkarkar quddiemhom:
U f'dak is-skiet (donnu ħaġa bla ħajja)
Ta' dawk in-nies beżlin tisma' ġej kliemhom.

Waqt li band'oħra qiegħda tmut bil-qabda
In-nies fi ġlieda ta' mibegħda w biża',
Waqt li band'oħra fl-art, fid-demm, imsabbta
Jinsabu, fl-aħħar raqda, tfal u nisa,

Hawn m'hawnx ħlief skiet: *biss* jaqa' taħt għajnejja
Xi kelb għassies jew merħla ngħaġ għaddejja.

30/X/'40. ĠUŻÈ CHETCUTI.

BIĊĊA MILL-*PARADISE LOST* TA' MILTON *

Sliem għalik, ja Dawl imqaddes! nisel l-ewwel wild tas-sema,
Jew tad-Dija li minn dejjem għala dejjem kienet.
Għandi setgħa, kif jixraqlek, infisser ħjielek? Għax Alla huwa dawl,
U għax xejn ħlief dawl bla misbuq,
Minn dejjem saltan, hekk leħħ fik,
Dawl li jgħammex, minn sura ta' leħħa l-aktar safja middi.
Jew, aħjar, ismagħni inti, ja nixxiegħa l-aktar diefja
Li minn fejn ħriġt min jista' jgħid? Qabel ix-xemx,
Qabel is-sema nħloqt int, u mal-kelma t'Alla ksejt
Bħal b'mantar, id-dinja ġdida bl-ibħra għammieqa u qliel,
Li nġibdu mill-infinit fieragħ u bla sura.
Lilek inżur ġejt fuq ġwienaħ imħeġġa.
Ħrabt issa mill-belliegħa Stiġja, għalkemm żmien twil għaddejt

---

* John Milton, wieħed mill-akbar poeti tal-Ingilterra u l-aqwa mgħallem tal-lirika Ingliża, huwa magħruf mad-dinja kollha għall-poema tiegħu tal-għaġeb: "*Paradise Lost*". F'dan ix-xogħol il-poeta b'sengħa ta' qawwa u ta' seħer, ifisser il-ġrajja ta' l-ewwel dnub li warajh ġieb it-telfa tal-Ġenna; dan il-ktieb igħaxxaq mill-bidu sat-tmiem iżda fih bċejjeċ ta' ġmiel li ma bħalu.

Din il-biċċa li qlibna bil-Malti hi l-bidu tat-tielet taqsima u fiha l-wisq magħruf *apostrofi* lid-dawl. Bi sbuħitha tisboq lil kull kitba tal-għamla tagħha. Billi, fi kburitu, Milton kien tilef id-dawl, din l-*apostrofi* tfawwar minn qalbu b'ħeġġa li tassew tqanqal. Wara l-*apostrofi*, hemm deskrizzjoni tal-Missier fis-sema miġbuda fi stil ta' ħeġġa u ta' qawwa kif jixraq lis-suġġett.

Ta' min isemmi wkoll li l-"*Paradise Lost*" ta' Milton hu magħdud bħala x-xogħol letterarju l-aktar tqil biex jinqaleb f'ilsien ieħor; ara kemm hu hekk, li mita jridu juru li xi lsien għandu ħeġġa, qawwa u ħajja kemm jeħtieġ, dejjem ifittxu li jaqilbu f'dak l-ilsien xi biċċa mill-poema ta' Milton.

F'dak il-għammieq mudlam, u fil-ħarba tiegħi
Ma' tul id-dawl mitfi u ma' tul id-dawl sewdieni
B'daqq li xejn ma jixbah 'il dak li joħroġ minn ta' Orfew il-lyra
Jien għannejt fuq il-Kaos u fuq il-Lejl bla-tmiem,
Mnebbaħ mill-Musa tas-sema kif nintafa'
Għan-niżla fid-dlam u kif narġa' nogħla
Għalkemm bit-twegħir u bit-tbatija: Lilek narġa' nżur ġejt,
Biex l-ogħla nar tal-ħajja narġa' nġarrab, għalkemm
Mill-ġdid ma jdawwalx dawn għajnejja li għalxejn jinqalbu
Biex l-imrieżaq qawwija tiegħek ifittxu u ma jsibu qatt is-sebħ:
Billi tebgħa sfieqa taffiet il-ħbub tagħhom;
Jew għata mċajpar satarhom. Iżda b'daqshekk
Ma nehdiex fejn jimirħu l-musi ngħarrex,
Qalb nixxigħat safja, moġra mdella u għoljiet xemxija,
Immellsin mix-xejra għal għana mqaddsa, iżda l-ewwel
Lilek, ja Sjonni, u l-moġra kollha ward
Li 'l riġlejk safjin jaħslu, xħin bil-ħlewwa jċarċru,
Kull lejla jien inżur, u anqas qatt ma ninsa
Lil dawk it-tnejn l-oħra li ndaqs messitna x-xorti
Kif indaqs ġarrabna l-foħrija,
Tamiri l-għama, u Meonidi bla dawl,
U l-ħabbara tal-qedem, Tiresju u Finew:
U nibqa' naħseb u nixtarr u nġib quddiem għajnejja
Għadd ieħor bħali; u bħal għasfur imqajjem
Jibqa' fid-dlam jgħanni u f'moħba mudlama mistur
Jibqa' jfesdaq fil-lejl għanjietu. Hekk, ma' tul is-sena
Jiġu wara l-oħra l-erba' żmenijiet, iżda qatt ma jarġa' jiġi
Is-sebħ għalija, jew ħelwin joħorġu l-għodwa jew il-għabx,
Jew fir-rebbiegħa tal-inwar id-dehra jew tal-warda sajfija,
Jew ta' mrieħel jew ta' ġlejjeb jew tal-bniedem wiċċ allaħi;
Iżda sħab imdennes u dlam ta' dejjem
Igħattuni; mid-drawwiet ferrieħa tal-bnedmin,
Maqtugħ inħossni, u fil-ktieb tal-għerf safi,
Li kollu fieragħ jinsab għalija,
Il-ħidma tal-ħolqien mitfija u mħassra nsibha,
Kif ukoll il-għerf inġarrab ma nistax, għax mitbuq.

Madankollu, ja dawl tas-sema, żid
Iddi ġewwa fija u 'l moħħi b'qawwietu kollha
Aktar dawwal u fihom għajnejn sawwar, biex
Wara li kull ċpar jitferrex u jissaffa, nara u nfisser nista'
Ħwejjeġ li lill-bnedmin qatt ma dehru.

* * *

Mela l-Missier li jista' kollox, minn hemm fuq,
Fejn fil-bieraħ tal-aqwa safa Huwa qiegħed
Għoli aqwa minn kull kobor, tafa' għajnejh 'l isfel
Fuq tiegħu l-ħolqien u fuq ħidmitu, biex jarahom :
Madwaru, il-qdusijiet kollha tas-sema
Bħal kwiekeb miġburin kienu, filwaqt li mid-dawl tiegħu
Mogħnija kienu b'hena li ma tistax titfisser; fuq il-lemin
Ix-xbiha tiddi tas-Sebħ Tiegħu kienet qiegħda,
L-Iben il-waħdieni; fuq l-art Hu lemaħ
L-ewwel missier u omm il-bnedmin, u huma biss
Fost in-nies kienu mqiegħda fi ġnien-il-hena
Biex għala dejjem il-hena u l-imħabba jġarrbu,
Il-hena bla tmiem u bla qies l-imħabba,
F'ħemda li tgħaxxaq. Imbagħad Hu għajnejh mexxa
Fuq l-infern u d-dagħbien bla qiegħ fejn Satan qiegħed
Imxewlaħ barra truf is-Sema, fejn dejjem lejl
Ta' dalma ta' l-aqwa niket, u mhejji issa
Biex jiċċekken u jmil fuq ġwenħajh għajjiena u riġlejh maħlula
Fuq il-beraħ għeri ta' barra d-dinja li qisha
Art sħiħa bla xefaq, imħaddna,
Bilkemm tista' tgħid, jekk hux mill-baħar jew mis-sema....

Ġużè Galea

Wara l-imħabba t'Alla, xejn ma għandu jkun egħżeż u aktar qaddis għalija mill-imħabba u l-qima lejn art twelidi.

De Thou.

NOCTURNE (II)

Id-dalma li waqgħet
Mill-ġwienaħ tal-lejl,
Difnet fi mnatar ta' bellus sewdieni
Il-ħajja sabiħa,
Imdawla b'mitt hena
Li tgħix fil-ħolqien.
Waqgħet mis-sema bħal għata
Li satret, li raqqdet
l-ibliet, kullimkien.
'Ma l-warda fil-ġnejna hemm għadha
Tistenna li jfiġġ id-dawl t'għada
Ħa tiftaħ werqa werqa
Qalbha mogħnija bil-fwieħa
Lix-Xemx, is-sultana tal-jum.
Hemm għadha l-għasfura
Imkenna fil-bejta,
Għajjiena mill-ħidma ütieqa
li tatha l-għajxien.
Xħin jisbaħ fil-għodu
U jsaltan id-dawl
Hemmhekk fejn hemm taħkem
Il-għanja tad-dlam,
Ittirlek u togħla
Imwieżna fil-baħħ,
Taħt l-ikħal tas-sema
Fuq l-aħdar ta' l-art,
Ħabiba tas-siġar,
Ħabiba tal-ward.

Mhux mewt u mhux qerda
Iġib miegħu d-dlam,
'Ma jxerred fil-ħajja
Il-hena tas-serħ.
Kemm kbira dik l-Id li taf taħdem
In-nisġa tal-ħin,

U xxerred il-ħniena u tagħti
Id-dawl lill-bnedmin.
Għax meta l-ħaddiema
Jitolbu l-mistrieħ,
Id-dlam jibda jaqa'
Mixtieq u sabiħ,

U kollox jinħeba
W jindifen fix-xejn;
U l-ħajja tinġabar
Fil-misterju tal-lejl.

ĠUŻÈ CHETCUTI.

GĦALIEX ?

Għaliex in-nhar u l-lejla qatt ma ltaqgħu
Għalkemm jiġru kulljum wara xulxin,
U wieħed jidħol sewwa sew xħin l-oħra
Tkun qiegħda tħalli d-dinja tal-bnedmin ?

Għaliex ix-xemx u l-qamar qatt ma tbewsu
Għalkemm iħarsu dejjem lejn xulxin,
U waħda tilma sewwa sew xħin l-ieħor
Ikun ħalla fid-dalma lill-bnedmin ?

U l-għala jien u int bqajna mifruda
Għalkemm ħabbejna bosta lil xulxin,
U bejni u bejnek hemm bħal ħondoq wiesa'
Li ħaffru għala dejjem il-bnedmin ?

ĠORĠ PISANI

Għaliex Inħobb l-Ilsien Malti?

Nistħajjel lil xi ħadd jistaqsini: "Għaliex inti wkoll tħobb l-ilsien Malti?" It-tweġiba tiegħi hi l-iktar waħda ħafifa: Jiena nħobb l-ilsien Malti għax hu Isieni. Li kieku ma nħobbux ma jkunx jistħoqqli nirfes fuq art twelidi, għax bħalma kiteb il-"De Amicis": "Min imaqdar ilsienu huwa għadu ta' pajjiżu". Inħobbu mela għax jiena wild dawn il-gżejjer imbierka, imqegħdin mn'Alla n-nifsu f'nofs baħar tan-nir, imsaħħnin bix-xemx, imfawrin bil-ħdura u b'kull ġmiel. Inħobbu, għax dan l-ilsien ħariġli minn fommi ma' l-ewwel tnehida u bih tlabt għar-rkubbtejja għall-ewwel darba quddiem ix-xbiha ta' Ġesù Msallab. Inħobbu, għax bih nifhem u nfiehem aħjar lil dawk li jiena ngħallem; inħobbu, għax bih naqra fil-qlub imfawrin bis-sogħba u bl-imħabba u nwieġeb fis-skiet tal-Kunfessjonarju għal mistoqsijiet li jsaħħru. Inħobbu l-ilsien Malti, għax meta naqrah miktub u mirqum tajjeb, inħossu ħelu daqs il-għasel tas-sagħtar ta' l-aħrax tal-Mellieħa.

Inħobbu mela mhux għal xi pulitka bla togħma, imma għax ifakkarni f'Ġesù ta' Nazareth li, meta, b'xuxtu twila żbul id-deheb, mitfugħa tperper maż-żiffa fuq spallejh għoljin, flimkien ma' sħabu, kien igħaddi mit-triqat tal-Galilija u tal-Lhudija, kien igħallem, ifarraġ, ifejjaq, jirxoxta l-mejtin bi lsien li jixbah lil tagħna. "Talida qumi" u "Effetah" huma xhieda li tibqa' maħżuża b'ittri tad-deheb fl-aqwa ktieb li qatt sata' jinkiteb—il-Vanġelu—, xhieda li tiswa daqs daqqa ta' sejf li jaqta' minn żewġ naħiet f'qalb dawk kollha li jiddieħku bina meta ngħidu kliem bħal dan. Inħobbu l-Malti, għax hu dak il-lsien li San Pawl sata' jifhem meta l-Maltin laqgħuh fuq ir-rdumijiet tal-Mistra u daru bih u bi sħabu miegħu li ħelsu mill-għarqa bejn il-gżejjer ta' Selmun u Selmunett, u li bih huma, il-Maltin, setgħu jifhmu 'l dak Missierna meta għarrafhom bil-bxara t-tajba, bit-twemmin ġdid nisrani u huma talbu dlonk il-Magħmudija.

Inħobbu wkoll mela għall-qedem tiegħu, għax l-istorja ma taf tgħidilna xejn fuq in-nisel tiegħu u lanqas ma taf

tgħidilna kif u meta daħal fil-gżejjer tagħna. Inħobbu l-Lsien Malti, imma mhux bħala mafkar tal-fuħħar jew tal-ġebel li, mal-mixja taż-żmenijiet, jitherra u jitmermer; iżda nħobbu u nqimu bħala mafkar tad-deheb safi tal-Persja li, kull ma jgħaddi ż-żmien, iktar jirfina u jleqq u jgħabbex il-għajnejn ta' min jinnamra minnu. Għalhekk inħobbu bħala waħda mill-ommijiet ta' ilsna oħra li ħarġu jew ħadu minnu. L-Ingliżi stess u l-Ġermaniżi kienu għadhom ma jitkellmux bi lsienhom meta l-ilsien malti kellu diġa xagħru abjad qotna; wisq inqas ma kienx hemm il-lsien taljan, franċiż, spanjol u oħrajn bħalhom, għax dawn għadhom kif twieldu l-bieraħ.

Inħobbu l-Malti għax bih, daqs elfejn sena qabel il-miġja ta' Kristu, minn dawn il-gżejjer xtered il-għerf tas-sengħa tal-bini fil-Greċja u ġewwa Ruma u minn hemm imbagħad trawwem mad-dinja kollha. Dan jixhduh Ħaġar Qim u l-Imnajdra f'Malta u l-Ġgantija f'Għawdex; jixhduh ukoll l-egħrien ta' Ħal Saflieni u fuq kollox il-Maqdes ta' Ħal Tarxien; jgħiduh il-aħħarnett l-aqwa għorrief f'din is-sengħa, barranin u Maltin, fosthom il-mibki Sir Temi Zammit fil-Ktieb tiegħu "*Prehistoric Malta, the Tarxien Temples*" li għal għerfu kien magħruf u mfaħħar minn kulħadd.

Inħobbu wkoll ilsieni għax nara li l-ġnus kollha taddinja jħobbu 'l tagħhom u qatt ma waslu biex imaqdruh, iżebilħuh, u jarmuh bħala gods għadam imlaqqat li ma jkunx tajjeb għajr biex jaqdi fil-kċejjen, fil-ħwienet, fit-triqat, f'xatt il-baħar, bla ma jista' jidħol qatt fl-iskejjel, fis-swali, fil-qrati u fit-tijatri.

Imma dan mhux biżżejjed. Irrid inħobbu wkoll il-lsien tagħna għax hu jagħmilna nazzjon li, għalkemm ċkejken fiddaqs, hu kbir fil-ġrajjiet tiegħu. Il-lsien malti, il-kelma maltija riedet tkun li ħarġet qawwija mill-qlub tan-nisa maltin u tax-xbejbiet għarajjes li ħeġġet lil żwieġhom, lil uliedhom u lill-maħbubin tagħhom sabiex jiġġieldu bil-ħrara u ma jibżgħux u ma jerġgħux lura quddiem il-qilla tat-Torok misħutin u kefrin. Bil-lsien malti stħajjiltni nismagħhom lil dawk is-Suldati qalbiena, iwiegħdu għalenija, li jċarċru demmhom

għal Alla u għall Arthom u jaħilfu li jibqgħu hemm fuq is-swar ta' Sant'Jiermu u Sant'Anġlu sakemm jiksbu r-Rebħa. U l-jum mixtieq wasal, u, fil-waqt li l-għadu ħarab imwerwer fuq ix-xwieni tiegħu, il-għajta Maltija "Rebħa" bdiet iżżarżar minn fuq il-għoli tas-swar u, li għalkemm għaddew ma' dwar 400 sena, donni għadni nismagħha l-lum tidwi qawwija f'widnejja. Donni qiegħed nara lil Missirijietna, fil-waqt li jixxottaw id-dmugħ sħun li ġelben minn għajnejhom bil-ferħ, jibdew jiżżu ħajr bi lsienna lil Mulej u lil Ommu Mqaddsa tal-ħelsien u tar-Rebħa.

Inħobbu fl-aħħarnett il-Lsien Malti għax, għalkemm ma' tul iż-żmenijiet il-gżejjer tagħna raw lil kull ġens u semgħu ħafna ilsna, ilsienna baqa' ħaj, għalkemm ftit marradi. Xejn ma jimporta, għax il-lum qiegħed narah imfawwar bis-saħħa, għax iż-żgħażagħ tal-lum qegħdin jagħtuh demmhom il-bnin u jduru miegħu jgħassulu u jinxteħtu fi ħdanu, jissieltu ma' l-għadu, henjin. Inħobbu għax b'inkejja ta' l-egħdewwa tiegħu, sewwa sew kif hemm fil-"Il-Malti", qiegħed jissieħeb ma' ilsna oħra ta' kull ġens u jsemma' leħnu safi u ħelu ma' l-erbat irjieħ tad-dinja mill-qalba ta' l-akbar Imperu li bħalu qatt ma deher u lanqas għad jidher.

Kif mela ma nħobbux jien ukoll ilsieni? Oh, imħabbtek iġġagħlni naħdem għalik biex narak tikber u tissaħħaħ iktar u tirbaħ dejjem. Tkun maħbub b'imħabba safja u aktar qawwija minn dik li tixgħel fil-qalb ta' l-imsejken baħħari li, wara żmien twil, igħannaq ma' ħdanu lil martu u lil uliedu.

Inħobbok, ja lsien art twelidi,
B'imħabba li qatt ma tintemm,
Int tibqa' ħabibi mill-akbar,
Egħżeż minnek ma jkunx hemm.

P. Pawl Tabone o.f.m.

Qatt ma kien hemm gwerra tajba, jew paċi ħażina.
Franklin.

FUQ IX-XTUT TA' WIED ABBAS

Din hija traduzzjoni ta' waħda mit-tletin għanja ta' Beni Sejid Ibn Żafer, *l-Aħħar Għannej Għarbi fi Sqallija*, kif imsejjaħ fit-titlu ta' manuskritt li fih kien hemm miġburin bil-Għarbi u bl-Ispanjol il-għanjiet ta' dan il-Għannej. Milli jidher dan il-manuskritt kien waqa' f'idejn kaptan sqalli f'wieħed mill-portijiet ta' Spanja fejn dana kien waqaf biex isewwi l-bastiment tiegħu huwa u ġej mill-Amerika wara l-gwerra ċivili ta' Spanja. It-traduzzjoni mill-Għarbi għall-Ispanjol hija ta' Rettur tal-Bibljoteka ta' belt fi Spanja li ma tissemmiex. Dwar l-1813 kienet inbdiet l-istampa tal-manuskritt u qalb xi bċejjeċ ta' karti oħra ma' dan il-manuskritt insabu xi provi ta' l-istampa ta' xi għanjiet minnu, iżda x-xogħol ta' l-istampa nqata' f'daqqa mħabba t-taħwid politiku li nqala' fil-pajjiż.

Il-ġrajjiet illi l-Għannej igħanni huma ġrajjiet li għadda minnhom huwa stess, u fihom x'tiżen għal dik li hi storja u sengħa.

Beni Sejid Ibn Żafer huwa t-tielet wieħed fost it-tfal sobien ta' wieħed nobbli għarbi minn Luċera, skudier tar-re Manfredi. Il-missier lejlet it-taqbida ta' Beneventu (1266) ħmar f'bosk mat-tlitt itfal tiegħu, u fid-dawl tal-kwiekeb uriehom il-moħba ta' teżor kbir illi l-Għarab ta' Jato (fi Sqallija) kienu ħbew hemmhekk meta l-Imperatur Federik Tnejn ried iġorrhom fl-artijiet ta' Napli. Il-għada tat-taqbida l-fidil u qalbieni skudier għarbi jmut ma' ġenb sidu Manfredi; mit-tlitt itfal tiegħu wieħed imut fit-taqbida ta' Taljakozzu, u l-ieħor, huwa u sejjer jaħrab lejn Sqallija fejn kien diġà qam irvell tal-Vespri, Karlu d'Anġiò qatagħlu saqajh u dirgħajh. It-tielet, li kien Beni Sejid Ibn Żafer wasal bis-sliema Paliermu u bil-ħila tiegħu laħaq il-grad ta' kaptan jew *adalil* fil-korp tal-Mugħawwara. Meta saret il-paċi, mixgħul b'imħabba għal Żulejma, xbejba sabiħa minn Paliermu, imur ifittixha f'kull kastell ta' barra Paliermu fejn kien qed isir għors kbir.

Fiż-Żisa (Qasr el-'Ażiż) jiltaqa' ma' xbejba—li kellha minn saħħara—u jgħanni s-sbuħija tagħha; huwa u miexi, ipinġi fil-għana tiegħu brag u ġonna u xmajjar ta' El-Qubba, Tal-Fawwara, ta' El-Menani u l-ħxejjex, siġar u ward ta' Ġennet

el-Ard. F'dawn il-ġonna huwa jiltaqa' ma' tfajliet ta' ġmiel liema bħalu, jitkellem fit-tul fuq is-sbuħija tagħhom sakemm saħħâr riekeb fuq ħmar bil-ġwienaħ jisraqhom minn taħt għajnejh u jġorrhom fl-ajru għal ġewwa palazz mgħammar b'nies rgħiba li kellhom sura ta' għaġeb. F'El-Qubba laqgħu bil-ħlewwa kollha Federik t'Arguna, re ta' Sqallija, il-għaliex kien magħruf bħala ġellied qalbieni fit-taqbidiet ma' l-egħdewwa. Bil-għana tiegħu fuq il-mewt ta' Manfredi u Korradinu huwa jfittex li jħassar il-ħsieb tar-re għal paċi mal-għadu. Fil-għanjiet tiegħu tisma' l-agħjat ta' taqbid b'tislim ta' tifħir għall-qalbiena, tara kwadru mżewwaq ta' Paliermu għarbija, tal-Vèspri, tas-suldati Mugħawwara, tad-drawwiet u ħajja ta' dawk iż-żminijiet fi Sqallija. Iżda l-isbaħ għanjiet li joħorġulu minn qalbu huma dawk li fihom igħanni lil Żulejma tiegħu, għanjiet ta' mħabba u ġlied mal-għadu.

U għalkemm il-figuri ta' xeħta orjentali li bih huma miżgħudin il-vrejjes jiġi li jtaqqlu l-ħsieb, il-qawwa tas-sentimenti, l-idejjiet għoljin u qawwija, ix-xbihat bekk ħajja jżejnu u jagħtu ħajja lil kull għanja. Il-ġrajjiet ta' mħabba tal-Għannej huma fl-aqwa tagħhom meta sew missier Żulejma kemm ħuha jheddu li joqtlu lill-Għarbi illi ma jibża' minn xejn u ma jrid jisma' b'xejn ħlief li jikseb l-egħżeż hena tiegħu li hi Żulejma. U bi ftehim ma' Żulejma—minn dak li jidher—huwa jmur qalb l-irdum ta' Jato biex jaħtaf it-teżor, u mbagħad jaħrab magħha fl-Għarabja. Fil-waqt li jkun fil-għar qalb it-teżori, qabda ta' nies mixtrija mibgħutin minn missier Żulejma jdawru l-muntanja biex joqtlu lil Ibn Żafer. B'xorti tajba l-Mugħawwara jintebħu bin-nassa li ntasbet lill-adalìl sidhom, u jitilqu jfittxuh wara ħamiema mibgħuta minn Żulejma lil Ibn Żafer, u jaslu sew sew fil-waqt biex jeħelsuh.

Iżda Żulejma tmut, u Ibn Żafer, wara li kisirha mar-re Federik, xejn ma kien baqagħlu fid-dinja ħlief li jtaffi n-niket kbir ta' qalbu billi jibkiha mejta.

Fuq xatt ix-xmara l-kbira
ta' Wied Abbas (1) ħaduni ħsibijieti
l-għomja xħin sibtni
fid-deghbien koroh tal-ħerbiet ta' ruħi.
Waqqaf saqajh iż-żiemel,
ir-Rabi tiegħi, mal-ħoss u mat-theżhiża
ta' l-art li f'daqqa
ħasditlu demmu jagħli dlonk fil-ġiri.

Kienet Żulejma qiegħda
fuq karru tiġri b'żewġt iżwiemel nodfa
sbieħ imrobbija
f'art tan-nirien b'kubrit, bi rjieħ u beraq.
Duħħan minn imnifsejhom,
duħħan ta' ċpar joħorġu kienu,
u mill-imnieghla
saqajn itajru x-xrar ġo sħaba bajda.

Hekk malli mill-ġdid rajtha
ħassejt riġlejja jieqfu, jiksħu f'daqqa
bħalkieku ġewwa
għadira silġ ħassejthom jiena.
D'herli fid-dwejra tagħha
waqfet ix-xemx biex toqgħod tħares lejha;
tkexkixt minn ġewwa
u ħassejt ruħi kollha ħierġa 'l barra.

U ngħajjat ridt; xufftejja
iżda baqgħuli fuq is-snien bħal weraq
midbiel mill-fewġa
niexfa fuq xfar il-għajn ta' Bab ir-Ruta. (2)
Jidħol ħassejt ġol-għadam
u ġewwa żaqqi n-nar bħal dak li jixgħel
f'Art Kam. Minn ħdejja,
o dik Żulejma għaddiet, għaddiet bħal riefnu!

---

(1) *Wied Abbâs* hija x-xmara *Oreto* (il-lum niexfa) fix-Xlokk ta' Paliermu.

(2) *Bab ir-Ruta.* Mill-isem ta' Għajn (*Rut* bil-Għarbi: "xmara", mill-Persjan *Rud*). Dan il-Bieb kien wieħed mid-disa' bibien tal-belt qadima ta' Paliermu.

U kelli ħalqi niexef
bħall-egħsieleġ tal-ħorfox u anqas ebda
għenba tad-dielja
tagħha ma xarrbet lil xufftejja u sqietni.
Bħal barra minn sessija
lebbitt għad-dawl tal-beraq tagħha, fl-aħħar
sakemm fl-imwiegħra
triqat tal-maħtab kollu Palm jien tliftha.

Bil-ġiri wrajk, Żulejma,
ir-Rabi tiegħi, f'Wied Abbas żelaqli
fl-għadajjar koroh;
u għalkemm tħabatt inqum, għodost sa rasi.
Il-moġra minn urajja
għawmitni fl-ilma u l-mewġ li ħabtu fuqi
fil-qiegħ rassewni!
Għattieni l-ħama, għaddew minn fuqi r-rwiefen.

Iżda bl-imħabba l-ilma
kien, ja Żulejma, sħun, bħalkieku ġewwa
fih daħlet ix-xemx
u l-ħama kien imżewwaq bħal qawsalla.
Bil-ħsieb li kont lejh tħares
Bin Żafer għaleb il-mewġiet ta' l-ilma,
u dehru kollha
mat-tbissima ta' fommok dwal is-sema.

Għalik insejt id-dinja:
kollox u lil kulħadd, u sirt barrani
għal wiċċ il-ħbieb,
għal sħabi tat-taqbida u ta' Din wieħed.
Imma x'jiswewli ħuti
u l-ħbieb ladarba nista' jiena nqiegħed
rasi l-għajjiena,
ja sabiħa Żulejma, ġewwa ħoġrok?—

Il-għira ttabba' l-isem,
il-għawi jisraq tas-Sultan il-għoġba,
u fit-taqbida
ma' l-egħdewwa taqilbek il-Fortuna;
l-iċken ġrajja fil-ħajja
is-saħħa tgħarraq, teqred, iżda mħabbtek,
Żulejma tiegħi,
hi dawl mis-Sema tal-ħajja ta' dejjem!

Warajk jien niġri s'issa,
wara mħabbtek ma rajtx ħlief għajb ma' wiċċi,
u trab, Żulejma,
bħalkieku żrajt sikrana f'xaqq il-blata.
Qawwet il għajn naqsitli
lil wiċċek hekk sabiħ dejjem infittex;
jidlam u jiskot
fejn ma tiddix għajnejk bil-fomm daħkani

L-għana tal-Mugħwwara (1)
minsuba f'nofs in-nhar taħt id-dell kiebi
jidħak b'imħabbti;
b'xafret is-sejf bla ma nista' nitħallas
l-għaliex mingħajr imħabbtek,
ja bint il-fwejjaħ, tal-fewġiet ja ġawhra,
id-driegħ ittarrax,
u mietet ġewwa qalbi ħilti kollha.

Ħsarat ta' l-art u l-baħar,
għadab ta' slaten u ta' nies, inġemgħu,
u qumu għalija!
Int Alla eqridni, ma le jkun imżeblaħ
fl-imħabba tiegħu Bin Żafer!
Miġruħa, ja Żulejma, nħoss ġenbejja,
l-għadam imfarrak,
misħuq bħall-qasab fuq il-wiċċ ta' l-isqfa.

Qalbi tferfer u tgħajjat
għaliex il-vleġeġ li għajnejk iwaddbu
huma wisq iżjed
mix-xagħ'r kollu ta' rasi; u l-mimmi t'għajni
bid-dawl t'għajnejk jiddallam
bħallikieku miktub li b'Ħaqq jien nitlef
id-dawl t'għajnejja
fuq il-ħawt jikwi ta' nirien qerrieda.

---

(1) *Il-Mugħawwara* mill-Għarbi *el-mu'awîr* li jfisser *suldat* li jidħol, jeqred u jisraq f'art il-għadu. Dil-kumpanija nibtet f'Arguna fis-seklu Tnax u mxiet 'il quddiem fi Sqallija fi żmien Federik Tnejn t'Arguna. Il-mexxejja tagħha kellhom l-isem ta' *adalîl* mill-Għarbi *el-dalîl* (gwida).

Oh! l-ewwel jum li rajtha
kienet fewġa ħafifa: il-lum għalbitni
bħal riefnu qawwi;
rabtet qalbi bil-ganċ mal-karru tagħha;
u l-għasfur tiegħi jaqdef
bil-ġwienaħ fl-ajru fejn iż-żiffa ħelwa
tal-fwieħa tagħha
tfewweġ fil-għoli qalb is-sħab tas-sema.

Il-mara tiegħi twieldet
fil-ħin li l-fewġa l-wiċċ ta' l-ilma tnaqqax,
u kienet ħelwa
u ħafifa bħal żiffa ta' fil-għodu;
meta l-ward beda jiżhar,
u n-nifs ta' fommha kien bħal nifs tal-ġenna.
Għors qam fis-sema
u ferħu l-anġli dak il-ħin li twieldet:

U leħinha kien jidwi
bħal-leħen tas-smewwiet, u kien taqbila
ta' dawl u mħabba.
Bin Żafer twieled meta x-xitwa tagħdab,
u l-ħamla ġġorr id-dielja,
beraq iwaqqa' dwejret nies bla ħtija,
degħbien igerbeb
il-ħarufa fl-irdum u l-friex tal-fqir jistagħdar.

Tarbija f'nieqa beka
man-newwieħa fil-mewt ta' xi ruħ sewwa,
u żagħżugħ nissel
tagħdib u mħabba f'nofs il-ħerba t'Islam.
U ħass għaxqa l-moħbija
fl-għadam mal-ħsejjes kbar ta' ragħ'd u rwiefen
li qalbu l-ogħla
bini u fil-maħtab qaċċtu l-ixjeħ siġar.

Jekk ruħu meta tinża'
l-maskra tal-bnedmin tmur tgħammar ġewwa
dbiba jew xmara,
jew siġra, dlonk tiġġennen dik id-dbiba,
f'maqgħad ta' ilma jinten
l-oħra titbiddel, minnufih is-siġra
tħoss l-egħruq tagħha
jinxfu bil-għatx u bin-nirien jinħarqu.

Ja Wied Abbas dawk mewġek,
ħfief igħaddu bħalma jgħaddu ħsibijieti,
u siekta jixbhu
l-ħsieb moħbi ta' qalb qalila thewden
li d-deni tħallsu b'deni.
Kemm ġnus tad-dinja ġew fil-gliegel tiegħek
jisqu lill-iġmla ?—
Iżjed mill-weraq tax-xtut tiegħek f'ħarifa.

Jalla l-mewġ tiegħek kiebi,
iswed bħal-linka jmur l-mewt iħabbar
fuq l-ibħra kollha;
jalla l-ixtut ta' ward u r-ramliet tiegħek
irejħu saħta, intiena,
bejta ta' sriep ikunu jekk il-ġawhra
tal-baħbuħ dehbi
ta' Maħnat (1) ma tiftaħx qalbha għal tnehidi.

Ja żiffa, żiffa ċkejkna,
wassal mal-fwieħa tar-rebbiegħa tnehidi
sa qalb Żulejma
u għidilha li Bin Żafer qiegħed f'telfa;
għidilha wkoll li l-għajta
tiegħu wisq aqwa mill-ħoss tal-fawwara,
minn dik ta' l-ajkli,
minn dik ta' mitt miġruħ f'iġbla qalb l-isqra.

A. CREMONA

---

(1) *Maħnat.* Isem ta' nisel Feniċ mogħti lil Paliermu.

Innu lil Sidtna Marija tal-Għar

(FIL-KUNVENT TA' S. DUMINKU TAR-RABAT)

Bħalma tfajjel bil-fehma li jaqla'
Jitlob xewqtu lil ommu fid-dar,
Aħna, wliedek li nemmnu fi Mħabbtek,
Niġu għandek, Madonna tal-Għar,

Għaliex nafu, o Marija, li jinbet
Ward il-Ħajr kull fejn jirfsu riġlejk,
U Ħajr tfisser id-daħka ta' fommok,
Ħlewwa tfisser il-ħarsa t'għajnejk.

* * *

Meta xebba fil-għar minn ta' Betlem
Int sirt omm bla ma tlift l-ewwel ġieħ,
U sar ibnek dak Alla li ħalqek,
U rawk l-anġli demm sidrek tagħtih,

F'nofs ta' lejl kollu dija ta' kwiekeb
Stama' l-leħen ta' ħajr is-Smewwiet,
U fuq l-għera li nisslet il-ħtija
Ta' Riżq Alla ġew l-ogħna ħlewwiet.

* * *

U qatt iżjed, Omm ħelwa Marija,
Ta' ħninietek ma nixfet il-għajn:
Kull min emmen u talab u tama
Sab ta' mħabbtek miftuħa d-dirgħajn:

Tixhdu Lourdes, jixhdu l-Għar fejn tas-Saħħa
Fawwar l-ilma mill-iebes ta' l-art,
Fejn ta' qalbek ftaħt beraħ is-satra,
Fejn it-Tempju tal-Għaġeb sawwart.

* * *

Għalhekk aħna li nafu kemm Alla
Ried iżejnek bil-qawwa, bil-ġieħ,
Biex minn idek fuq ġensna jitqassam
Tal-Għid tiegħu kull għoti sabiħ,

Qalb in-niket ta' ħajja bla faraġ,
F'din is-siegħa ta' biki, ta' mrar,
B'emmna sħiħa li titlob u titma
Niġu għandek, Madonna tal-Għar.

DUN KARM.

Tagħrifa Filoloġika

(ŻEMŻEM)

Meta nitħaddtu aħna l-Maltin għandna d-drawwa ngħidu: "għandu minn żmien żemżem", mita rridu ngħidu li xi ħaġa ilha ġejja mill-qedem. Għalkemm fittixt qatt ma rnexxieli li nsib mnejn hi ġejja u xi tfisser din il-kelma iżda l-lum naħseb li wasalt.

Naqraw fil-Ktieb tal-Ġenesi (XXI-9) illi l-ilsira Agar ġiet minn Abram imkeċċija ma' binha Ismael fix-xagħri u ma kellhiex ħlief ftit ilma f'ġild ta' ħaruf u xi ħbiżtejn. Meta temmewhom kienu sejrin imutu bil-għatx; għalhekk talbu 'l Alla l-Imbierek biex jidħol għalihom. U Huwa bagħatilhom Anġlu li wriehom bir li kien fil-qrib. Dak ix-xagħri kien fl-Arabja Peħrea, in-naħa tal-Mecca u l-bir imsemmi "ta' Żemżem", sew sew kif aħna ngħidu l-kelma.

Naħseb immela u bir-raġun li dil-kelma ħallewhielna l-Għarab mita kienu jsaltnu f'Malta u għalhekk hija waħda mill-eqdem kliem li għandna fi lsienna.

M. D. C.

X'igħid il-Malti

Kien tant bard li kulħadd beda jċekċek snienu.

Mar l-Amerka u Alla m'għamlu, għax ħadd ma sema' b'aħbaru.

Il-kelb għamel għalih u gidmu.

Il-borma min iħawwarha jkun jaf x'fiha.

Jien naf il-borom tiegħek, u nista' ngħidlek li xejn m'huma sbieħ.

Il-borma tal-ġara xxommha tfuħ.

Il-kelb il-mismut, kull ilma jaħsbu misħun.

Iż-żwieġ hi rabta bil-lsien li ma tħollhiex bis-snien, u għalhekk xejn mhu rabta ċoff.

Għandek għajnejk ikbar minn żaqqek.

Żaqqu ma' dahru għax ilu ma jiekol xi erbat ijiem.

Dak ix-xiħ li qed tara hemm, hu għama iżraq.

G. Z. A.

L-Għanja tal-Mewġ

Nofrogħ u nogħla
mal-blat nitbewwes
f'waqtiet ta' hena
taħt dawl ix-xemx,
u qalb il-ħofor
ġol-art inkewwes
bil-fidda tilgħab,
ġmiel bħalu m'hemmx.

Jien ngħid għalija
l-oħla għaxqa tiegħi
meta jitbandlu
ħelwin u sbieħ
dgħajjes bil-qtajja'
imħaddna miegħi
bil-qlugħ miftuħa
mexjin mar-riħ.

Daqqiet xi għanja
nismagħha ġejja
maż-żiffa bierda,
ma nafx imnejn,
għanja ta' mħabba
li tibq' għaddejja,
għanja mbikkija
li ddub fix-xejn.

Min jaf f'dik l-għanja
ta' qalb maqsuma,
li smajt titniegħed
ma' għjieb in-nhar,
kemm biki tiġbor
ta' ħajja nxuma,
xewqat li ġġarrfu,
ħolm l'issa tar.

Hekk din il-ħajja :
ftit dawl ta' mħabba,
seħer li jhenni,
ħlewwa tgħaxxik;
dlonk taqa' d-dalma
tal-hemm li jxabba':
hemm, għawġ u niket
merfugħa għalik.

Ħajti bħal ħajtek
tidħak sabiħa
taħt qamar mimli
f'sema tan-nir;
mhux hekk għal dejjem
f'nagħsa xaħxieħa
bla qilla ħajti
ngħaddi ħarir.

Nisma' r-riħ jobrom,
jaħtafni miegħu,
b'saħħa jimlieni,
nogħla tgħidx kemm,
bħal tfajjel ċkejken
merfugħ fi driegħu,
jimxi u jsuqni
'l hinn 'l hawn u 'l hemm.

Tgħidlix, ja bniedem,
qalbi ħażina
meta tarani
nilgħab biġ-ġfien;
Tgħidlix imgħaddab :
"Mur u ħallina !"
Tixtieqni nieqaf ?
Kif nista' jien ?

Ir-riħ isuqni
b'qawwa moħbija :
hu li jdeffisni
f'taqbidiet qliel ;
tgħib minn ġo ruħi
tas-sliem id-dija,
tmut minn fuq wiċċi
d-daħka ta' ġmiel.

Jien ma rridx ħsara;
inħobb nitbewwes
mal-blat u nofrogħ
taħt dawl ix-xemx,
u qalb il-ħofor
ġol-art inkewwes
bil-fidda tilgħab,
ġmiel bħalu m'hemmx.

ĠUŻE CHETCUTI

"Leħen is-Sewwa" u l-Ortografija tagħna

Ma nistgħux ma nifirħux meta naqraw li "Leħen is-Sewwa" mill-1 ta' April ser jibda jinqeda bl-ortografija tagħna. Inħossu rwieħna ferħana u, biex ngħiduha wkoll, kburin fl-istess ħin li l-ortografija tagħna—l-ortografija tal-"Għaqda"—li, tul ħajjitha, min jaf kemm rat tfixkil u bsaten fir-roti, issa tinsab imxerrda ma' kullimkien: insibuha mgħallma fl-iskejjel, elementari, sekondarji, u fl-Università; insibuha fil-Pastoralijiet, maħruġin mill-Arċisqof Isqof ta' Malta u mill-Isqof ta' Għawdex; insibuha fil-kotba, fir-rivisti u fil-ġurnali li qed joħorġu; insibuha sa fil-kitba privata tan-nies li, sa ftit taż-żmien ilu, anqas biss ħolmu biha imma li l-lum li bdew jitgħallmuha, drawha u ma jiktbux ħlief biha. Aħna nifirħu xħin naraw b'liema mħabba u b'liema qawwa l-ortografija tagħna xenxlet għeruqha fil-ħajja maltija.

Ta' min iġib hawn taħt dak li "Leħen is-Sewwa" qal fil-ħarġa ta' Marzu, 1941:

> "Issa ċ-ċirkustanzi tbiddlu ħafna favur l-ortografija tal-"Għaqda": (a) iż-żgħażagħ li telgħin kollha tgħallmu jiktbu u jaqraw biha; (b) kull ħaġa li tiġi stampata hi miktuba biha; (ċ) dawk li kienu mdorrijin bl-ortografija antika l-lum naqsu jew draw ukoll dik il-ġdida.
>
> "Għal dawn ir-raġunijiet dehrilna li l-ġid ta' kulħadd irid li aħna wkoll inbiddlu l-ortografija tagħna u dan nagħmluh għaliex naħsbu li b'hekk il-ġurnal tagħna jista' jaqdi aħjar il-missjoni tiegħu."

Hix tassew rebħa kbira din għall-ortografija tagħna?

"Ġabra ta' Qari Malti"

Bil-ħsieb li nkabbru u nxerrdu l-letteratura ta' Isienna, u bit-tama kbira li l-ħidma tagħna tkun tiswa ta' ġid fit-tiswir ta' kultura letterarja tabilħaqq maltija, irridu nindaħlu għal biċċa xogħol imwiegħra daqs kemm sabiħa, u nagħtu f'idejn il-poplu Malti kotba miktubin bis-sengħa u mirquma bil-qawwa tal-ħsieb. Ma rridux li r-rumanz Malti jieqaf sa fejn wasal; irridu nkabbruh, immexxuh aktar 'il quddiem u ngħallmuh lill-ġenerazzjoni li tielgħa.

Taħt ir-ras "ĠABRA TA' QARI MALTI" aħna biħsiebna nibdew noħorġu għadd ta' rumanzi—rumanz kull tliet xhur—miktubin kif titlob is-sengħa. Għandna nittamaw li dawn il-kotba jkunu ta' siwi u ta' ġid għal ilsienna daqs kemm kienu l-kotba maħruġa mit-tabib Ġuże Bonniċi li, Alla jagħtih il-Ġenna, min jaf kemm ħadem u kemm ħabrek biex jarfa' l-Ilsien Malti mit-tajn tal-għajb u tat tkażbir.

Imma biex il-ħsieb tagħna jseħħ kif nixtequh, neħtieġu l-għajnuna tal-qarrejja u tal-kittieba.

KOTBA OĦRA

Minbarra r-rumanzi, għandna ħsieb ukoll li 'l quddiem noħorġu *kotba tal-poeżija* miktuba mill-aħjar poeti tagħna; *drammi* u *kotba ta' tagħlim*, uħud minnhom maqluba minn ilsna barranija.

Ma kont qatt nasal li nagħmel dan il-ħsieb u nidħol għal biċċa xogħol bħal din li kieku ma kienx it-taħbit li tħabat u l-għajnuna finanzjarja li wegħidni s-Sur A. Saliba li ser ikun l-Editur tal-"Ġabra ta' Qari Malti".

ŻEWĠ EDIZZJONIJIET

Il-"Ġabra" ser ikun fiha *żewġ edizzjonijiet*: waħda rħisa u l-oħra *de luxe*. L-edizzjoni rħisa tkun imqassma f'faxxikli tas-16-il paġna l-wieħed li joħorġu darba fil-ġimgħa—1d. kull faxxiklu. L-edizzjoni *de luxe* tkun fi ktieb sħiħ, mitbugħ fuq karta tajba u illegat sabiħ, Kull ktieb jinbiegħ 1/6d. *Ma għandniex xi ngħidu dawn il-kotba aħna nibdew noħorġuhom kemm-il darba l-abbonati jlaħħqu għadd sabiħ.* Mela fittxu ssieħbu f'din il-"Ġabra" u tkunu qed tagħmlu ġid lill-Malti u lil Malta.

Dawk li jixtiequ jissieħbu u dawk li jridu xi tagħrif ieħor dwar il-"Ġabra ta' Qari Malti" għandhom jiktbu:

Lis-Sur Anton Saliba,
Editur tal-"Ġabra ta' Qari Malti"
Popular Printing Press,
142, *Strait Street, il-Belt.*

ĠUŻÈ CHETCUTI

Il-kobor tal-Lsien Malti juri l-kobor ta' art twelidna; it-tnejn mexjin lejn il-quċċata ta' l-ogħla ġieh u ta' l-akbar rebħa.

Direttur : Mons. Dun KARM PSAILÀ

Asst. Direttur : Ġużè Chetcuti

Ħlas 1/6 fis-sena. Ktieb wieħed -/6

Kull xorta ta' kitba tinbagħat lil Ġużè Chetcuti, "Marnet", 133, Triq Żabbar, Raħal il-Ġdid.

Dak li hu ħlas tar-rivista jinbagħat lill-Avukat A. Buttigieg, B.A., LL.D. 266, Triq San Gejtanu, Ħamrun jew lil K. Buttigieg, Empire Press, Il-Belt mal ħlas tingħata l-irċevuta.